

СИСТЕМНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В даній роботі, використовуючи особливості прямого та оберненого процесів системного планування, пропонується сценарій майбутнього розвитку туристичної сфери, на прикладі Тернопільської області. Використовується комбінований процес планування для розгляду взаємодії між різними акторами, які впливають на майбутнє туристичної сфери області. Розглядаються цілі кожного актора, можливі майбутні сценарії, проблеми, пов'язані з досягненням бажаних сценаріїв.

Ключові слова: перший прямий процес, обернений процес, сценарії.

Вступ. Планування – один із найважливіших процесів, який дозволяє поєднати найімовірніший результат розв'язання проблеми при певних існуючих чинниках, політиках і факторах оточуючого середовища з тим результатом, який був би бажаним, але вимагає розроблення нових дій та політик, які скеровані на зменшення розбіжності між бажаним та найімовірнішим майбутнім [1]. Досліджуючи проблему системного планування, Т. Сааті розглядає «планування як систему, що має своє призначення (досягти необхідної мети), функції (досліджувати середовище, ситуацію, структуру, вибір альтернатив та оцінку дій), потоки (інформація між спеціалістами щодо планування та використання) і структуру (загальний план, у межах якого спеціаліст із планування зближує найбільш імовірнісний та бажаний результати, використовуючи навчання і обернений зв'язок у формі суджень та даних для переоцінки результатів)» [3].

Проблемам системного планування присвячені праці як зарубіжних так і вітчизняних учених. Серед них Т. Сааті, К. Кернс, Ф. Каст, Р. Джонсон, М. Маскон, С. Янг, Б. Мізюк, А. Катренко та інші.

Постановка задачі. Стратегічне планування розвитку туризму в Україні полягає у створенні продукту-сценарію, конкурентноспроможного на світовому ринку, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, стимулювати на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів. Тому, з огляду на можливості просування національного і регіонального туристичного продукту на європейському ринку було вирішено використати методологію системного планування для проектування можливого сценарію розвитку туризму в області.

Метод розв'язку задачі. Стратегічне планування – процес проектування вірогідного або логічного майбутнього і передбачуваних майбутніх станів. Це процес пізнання того, як досягти своїх цілей, які використовувати знання, щоб направити ймовірне майбутнє до більш бажаного, і потім виконати ці дії. Обернений процес представляє можливість укріпити свою упевненість в тому, що ми знаємо, які стани системи бажані і з яким пріоритетами. Використовуючи обернений процес, можна виявити як сприятливі можливості, так і перешкоди і в результаті вибрати ефективні стратегії, що полегшують досягнення бажаного майбутнього [1].

Розглянемо планування розвитку туризму у Тернопільській області. Використаємо комбінований процес планування для виявлення взаємодій між різними акторами, які впливають на майбутнє розвитку туризму. Розглянемо цілі, політики кожного актора, можливі майбутні сценарії, проблеми, пов'язані з досягненням бажаних сценаріїв, які впливають на розвиток.

Прямий процес. Він забезпечує опис середовища, в якому повинен відбуватися розвиток туристичної системи. Це проілюстровано на рис.1 разом з основними пріоритетами чинників, представлених в ієрархії. Ієрархія має наступні рівні:

Рівень1. Фокус проблеми – прогнозувати сценарії розвитку туристичної галузі області.

Рівень2. Критерії. На цьому рівні описано критерії, які впливають на результат.

Рівень3. Актори. На цьому етапі виділені актори, які впливають на сценарії розвитку туризму, і безпосередньо на саму галузь.

Рівень4. Цілі акторів. На цьому рівні виділені цілі кожного актора.

Рівень 5. Політики акторів. На цьому рівні виділено політики, які використовуються акторами для досягнення своїх цілей.

Рівень 6. Сценарії. Шостий рівень ієрархії прямого процесу складається з можливих майбутніх сценаріїв розвитку туристичної сфери області [3].

Перший сценарій – «синергетичний розвиток», оснований на принципах синергетики і включає положення саморозвитку і самоорганізації.

Другий сценарій – «кластерний розвиток конкурентних переваг регіону». Використовуючи конкурентоспроможність і туристичний потенціал області, з всієї множини кластерів виділені такі: розвиток малих міст області, як туристичних центрів; розвиток туризму характерного для області (спелео-, релігійний, водний туризм, сільський туризм); впровадження нових видів туризму.

Третій сценарій – «соціально-економічний підхід до розвитку регіону». Цей сценарій передбачає декілька стратегічних напрямків розвитку туризму в регіоні [5]:

1. Формування репутації регіону, як відомого туристичного центру, тобто мається на увазі створення і розповсюдження позитивного іміджу регіону.
2. Збереження і примноження туристичних ресурсів регіону.
3. Вдосконалення туристичної інфраструктури. Надійне енергозабезпечення, розвиток комунікації, наявність в достатній кількості засобів розміщення різного рівня обслуговування, закладів харчування, об'єктів для екскурсійного показу, культурно-розважальних закладів і т.д. – ознаки підтримуваної на високому рівні інфраструктури.
4. Підвищення рівня і якості життя населення, які проживають в приймаючому туристичному регіоні.

Четвертий сценарій полягає в «здійсненні ставки на в'їзний та внутрішній туризм».

Рівні

I) Фокус

II) Критерії:

III) Актори:

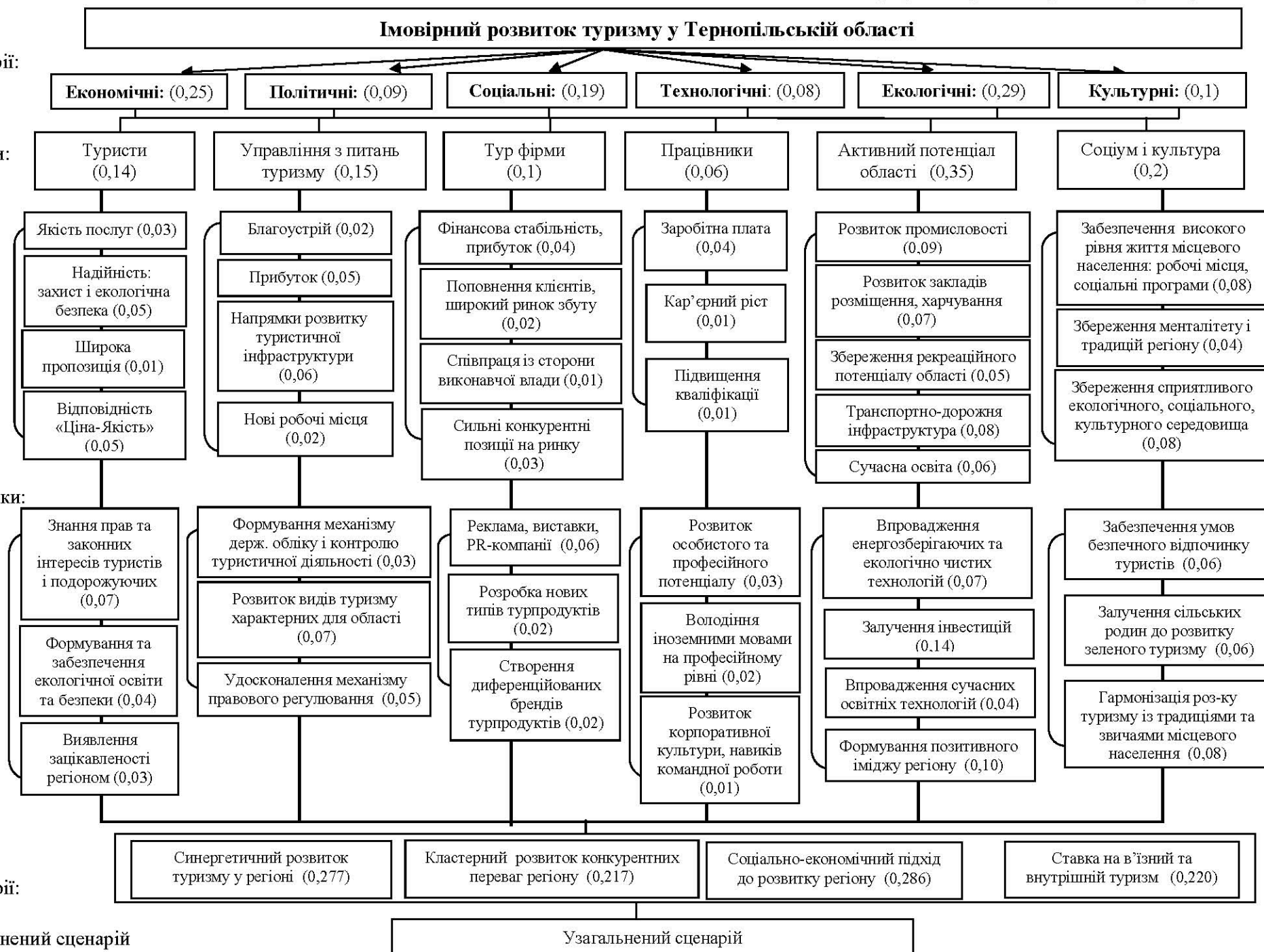
IV) Цілі:

V) Політики:

VI) Сценарії:

VII) Узагальнений сценарій

Рис.1 Ієрархія першого прямого процесу

На рівні II методом попарних порівнянь було визначено ваги кожного критерію відповідно їх відносній силі. Для простоти матриці попарних порівнянь тут не наводяться. Після цього було визначено ваги кожного з акторів, ваги їх цілей і політик. Нарешті, в кінці визначили пріоритети сценаріїв при заданих критеріях, акторах, цілях і політиках, які виражають відносну ймовірність здійснення кожного із них. Як бачимо, перший і третій сценарії мають однаковий високий пріоритет в порівнянні з другим і четвертим. Це означає, що найбільш можливим результатом буде в рівній мірі перший або третій сценарій. Однак, узагальнений сценарій може включати суміш або композицію із чотирьох сценаріїв.

Знаючи відносні ваги приписані чотирьом сценаріям, можна сформулювати узагальнений сценарій, який представимо такими характеристиками: потік туристів, прибуток, рівень розвитку туристичної інфраструктури, збереження і відтворення туристичних ресурсів, якісний туризм, взаємодія і врахування інтересів місцевого населення, соціальні вигоди.

Спочатку розташуємо характеристики в порядку пріоритетів у відповідності з їх важливістю по відношенню до розвитку туризму у Тернопільській області (табл.1). Одержаний таким чином індекс важливості буде використаний пізніше для оцінки ступеня збіжності між ймовірним і бажаним майбутнім – збіжності, яка досягається шляхом додавання деяких визначених при оберненому процесі політик.

Таблиця1.

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	Вектор ваг
Потік туристів	1.	1	1/3	1	1/2	1	1	2	0,117
Прибуток	2.	3	1	1	1	2	2	2	0,216
Рівень розвитку туристичної інфраструктури	3.	1	1	1	1	2	1	2	0,167
Збереження і відтворення рекреаційних ресурсів	4.	2	1	1	1	2	2	1	0,184
Якісний туризм	5.	1	1/2	1/2	1/2	1	1	1	0,102
Взаємодія і врахування інтересів місцевого населення	6.	1	1/2	1	1/2	1	1	1	0,112
Соціальні вигоди	7.	1/2	1/2	1/2	1	1	1	1	0,102
									$\lambda_{max}=7,22$ $IY=0,037$ $BU=0,03$

Градування характеристик у відповідності з різними сценаріями представлена в табл.2. Шкала градується в цілих числах від -8 до 8 [3]. Наприклад, в табл.2 потоку туристів для четвертого сценарію – «ставка на в'їзний та внутрішній туризм» відповідає значення (-4). Це означає, що за нашими припущеннями, при реалізації даного сценарію відбудеться зменшення туристичного потоку в область, насамперед це стосується зменшення кількості в'їзних туристів, що пов'язане з візовими проблемами в Україні. Якщо ж, наприклад, реалізується перший сценарій «синергетичний розвиток туризму в регіоні», то значно покращиться (5) збереження і відтворення туристичних ресурсів в порівнянні з сьогодинішнім станом. Рядок «ваги сценаріїв» і стовпець «узагальнена вага» заповнюється в процесі роботи.

Наступним етапом є етап отримання узагальненого сценарію. Як уже було відмічено, узагальнену міру на шкалі для характеристик отримаємо, якщо просумуємо добуток ваг сценаріїв (знаходиться над назвами сценаріїв в табл.2) на відповідні значення характеристик. Наприклад, для потоку туристів маємо:

$$(2)*(0,283)+(1)*(0,210)+(3)*(0,291)+(-4)*(0,216)=0,75$$

Таблиця 2. Калібрування змінних характеристик відносно сценаріїв (перший прямий процес)

Ваги сценаріїв	0,283	0,210	0,291	0,216	Перший прямий процес
	Синергетичний розвиток туризму у регіоні	Кластерний розвиток конкурентних переваг регіону	Соціально- економічний підхід до розвитку регіону	Ставка на в'їзний та внутрішній туризм	
Потік туристів	2	1	3	-4	0,75
Прибуток	4	-3	2	-3	0,37
Рівень розвитку туристичної інфраструктури	3	0	2	1	1,62
Збереження і відтворення туристичних ресурсів	5	-2	3	-3	1,15
Якісний туризм	2	0	2	0	1,13
Взаємодія і врахування інтересів місцевого населення	3	-2	1	0	0,87
Соціальні вигоди	1	0	3	2	1,58
Узагальнення					1,00

Інтерпретація цього числа аналогічна («більше, ніж тепер»/»менше ніж тепер»), як і при калібруванні самих характеристик.

Інтерпретація цього сценарію буде наступна: програми розвитку туризму у Тернопільській області в майбутньому проявлять себе у незначному покращенні рівня розвитку туристичної інфраструктури, збереженні та відтворенні туристичних ресурсів, якості туризму та збільшенні соціальних вигод. Проте потік туристів і прибутки від туризму майже не зміняться.

Значення для узагальненої шкали одержуються сумуванням добутків ваг характеристик (таб.1) на значення характеристик (таб.2). Тобто маємо,

$$(0,117)*(0,75) + (0,216)*(0,37) + (0,167)*(1,62) + (0,184)*(1,15) + (0,102)*(1,13) + \\ (0,112)*(0,87) + (0,102)*(1,58)=1,00$$

Це значення на узагальненій шкалі (1,00) не є «вагою» або «рангом пріоритету». Ця величина використовується, як «відмітка рівня» на основі якої буде вимірюватися ступінь збіжності, між ймовірним і логічним майбутнім, яку можна отримати додаванням політик, визначених в оберненому процесі.

Обернений процес. Обернений процес – нормативна гілка МАІ [3]. Це визначаючий етап, так як на ньому ідентифікуються політики, які можуть привести до збіжності ймовірного і бажаного майбутнього розвитку туризму в області. Крім ідентифікації найкращих політик, до яких потрібно прагнути, в оберненому процесі виявляються різні проблеми, які можуть виникнути. Обернений процес має наступні рівні:

Рівень1. – Фокус бажаного майбутнього.

Рівень2. – Бажані сценарії цього майбутнього.

Рівень3. – Проблеми, які виникають при реалізації кожного із сценаріїв.

Рівень4. – Актори, які контролюють ці проблеми і найбільше впливають на майбутнє. Вони були вибрані, спираючись на зважування, одержані в прямому процесі. Актори з вагою менше 0,1 не були враховані.

Рівень5. – Політики даних акторів. Сюди відноситься: розвиток малого та середнього підприємництва у сфері туризму; забезпечення висококваліфікованими

кадрами; здійснення маркетингу іміджу території; використання синергетичного підходу для розвитку туризму; впровадження прогресивних методів і стандартів обслуговування; створення об'єктів туристичної інфраструктури, реконструкція та модернізації санаторно-курортних закладів; створення конкурентно спроможного туристичного продукту.

На наступному етапі також було використано МАІ [4] аналогічно як і в прямому процесі. Метою є отримання узагальненого вектора пріоритетів для політик на п'ятому рівні. Дані ваги показують, які політики потрібно проводити найбільш енергійно, для того щоб досягнути сценарій з найбільш бажаним результатом [2]. Цей результат використання МАІ наведено на рис.2.

Другий прямий процес. Для того, щоб визначити збіжність між ймовірним і бажаним майбутнім, додамо нові політики, які мають найбільшу вагу до першого прямого процесу і запустимо другий прямий процес. Для цього відкидаються актори з вагами менше 0,1 і відбираються політики із найбільшою вагою: розвиток малого та середнього підприємництва у сфері туризму; забезпечення висококваліфікованими кадрами; здійснення маркетингу іміджу території; використання синергетичного підходу для розвитку туризму; створення об'єктів туристичної інфраструктури, реконструкція та модернізації санаторно-курортних закладів; створення конкурентно спроможного туристичного продукту [2]. Ієрархія другого прямого процесу продемонстрована на рис.3.

Як бачимо відкидання акторів з малими вагами та додавання політик збільшує ймовірність сценарію «синергетичний розвиток туризму в регіоні» з 0,277 при першому прямому процесі до 0,327 – при другому прямому процесі.

Вимірювання в узагальненій шкалі для введених раніше характеристик представлені в табл. 3. Алгоритм для отримання цих вимірювань аналогічний алгоритму, який використовувався для побудови першого узагальненого сценарію. Так наприклад потік туристів обчислюється наступним чином:

$$()*(0,327)+(1)*(0,194)+(3)*(0,278)+(-4)*(0,201)=0,88$$

Рис2. Ієрархія оберненого процесу

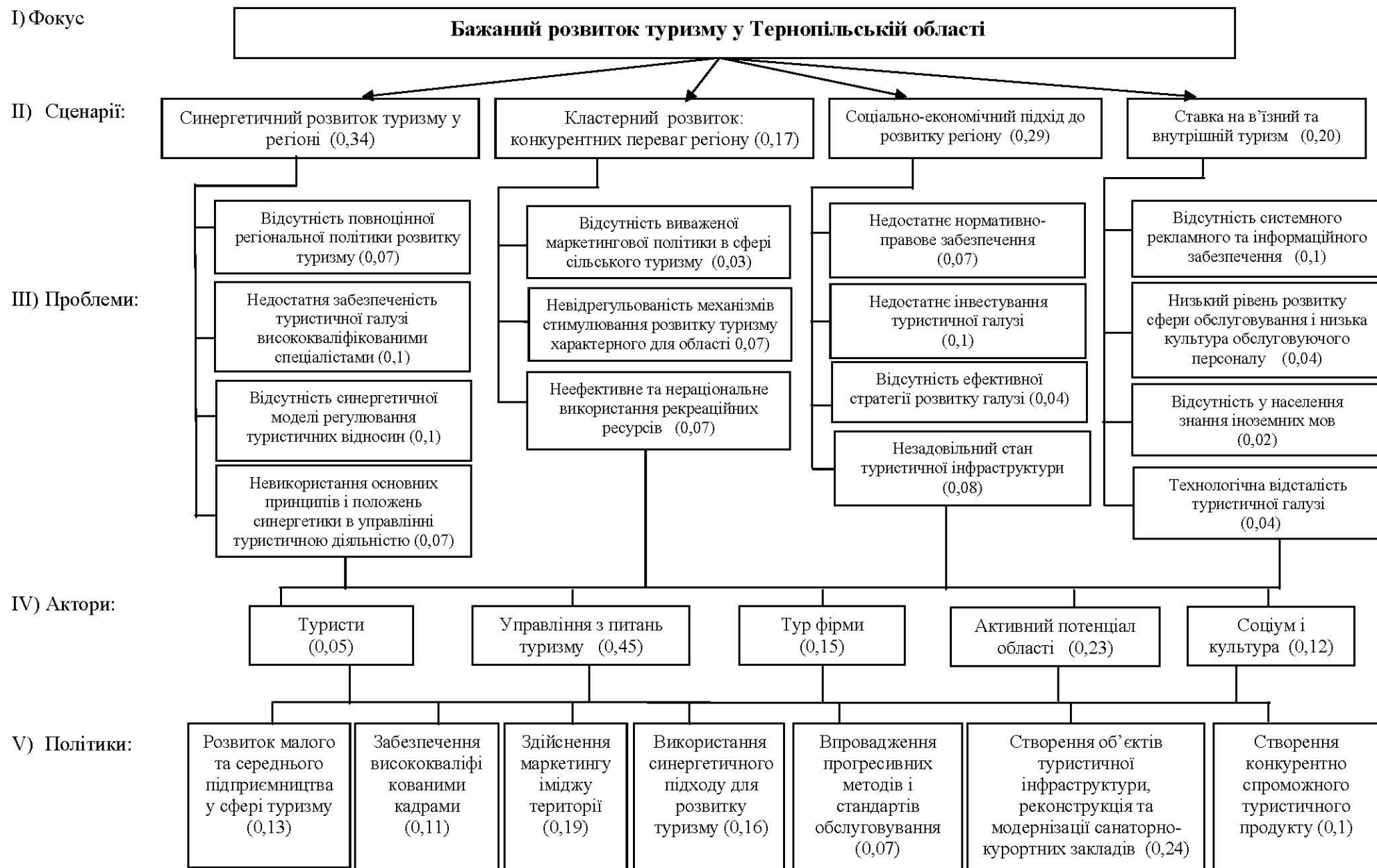
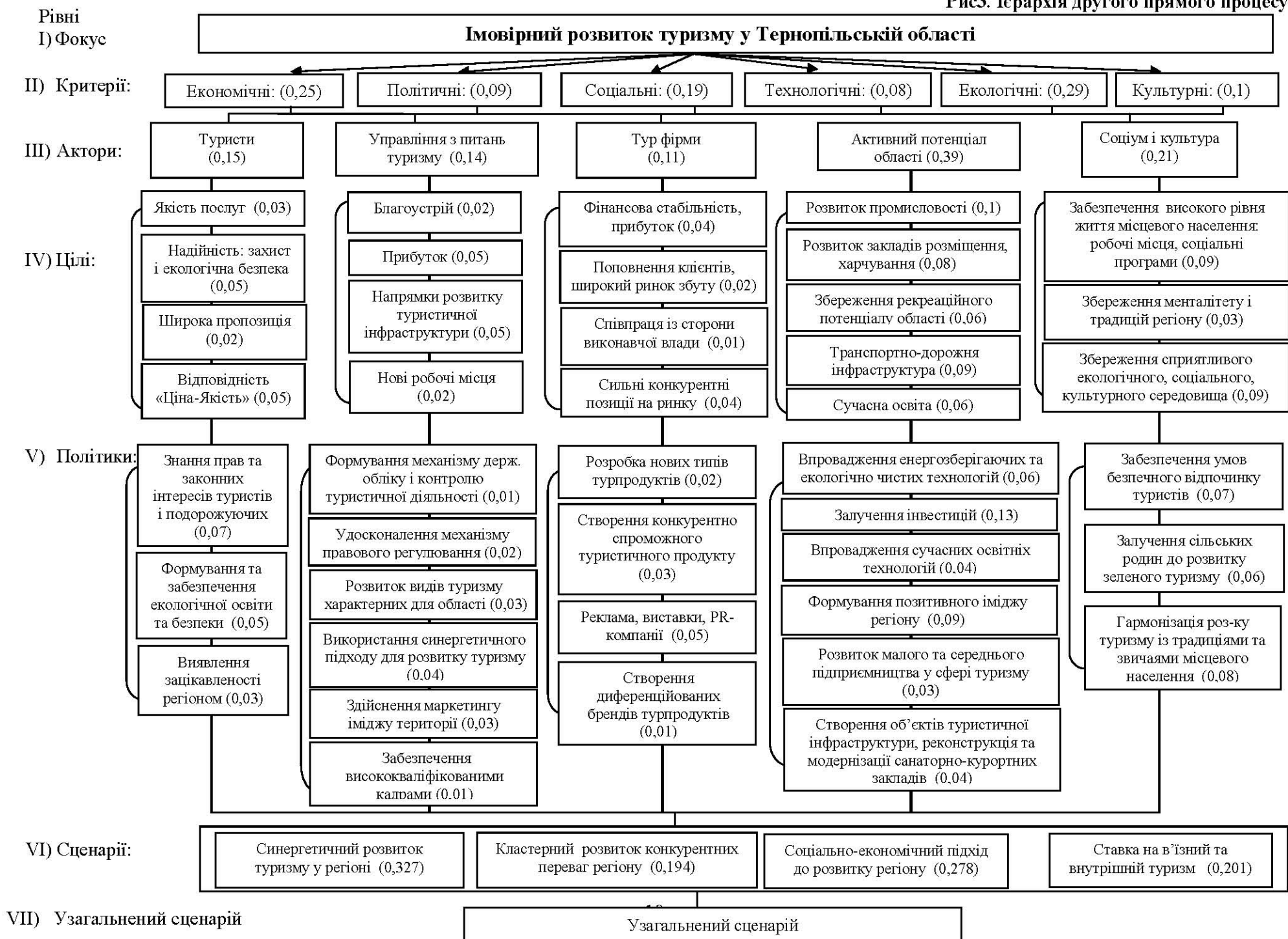

Рис3. Ієрархія другого прямого процесу

Таблиця 3. Калібрування змінних характеристик відносно сценаріїв (другий прямий процес)

Ваги сценаріїв	0,327	0,194	0,278	0,201	Другий прямий процес	Перший прямий процес
	Синергетичний розвиток туризму у регіоні	Кластерний розвиток конкурентних переваг регіону	Соціально-економічний підхід до розвитку регіону	Ставка на в'їзний та внутрішній туризм		
Потік туристів	2	1	3	-4	0,88	0,75
Прибуток	4	-3	2	-3	0,68	0,37
Рівень розвитку туристичної інфраструктури	3	0	2	1	1,74	1,62
Збереження і відтворення туристичних ресурсів	5	-2	3	-3	1,48	1,15
Якісний туризм	2	0	2	0	1,21	1,13
Взаємодія і врахування інтересів місцевого населення	3	-2	1	0	0,87	0,87
Соціальні вигоди	1	0	3		1,16	1,58
Узагальнення					1,15	1,00

Порівняння нових ваг з тими що були отримані раніше для першого прямого процесу показує, що усі характеристики незначно, але покращились, окрім соціальних вигод. Зміни в узагальненій шкалі для оцінки збіжності, отримуються як і раніше, додаванням добутоків ваг характеристик на оцінки стану. В результаті маємо:

$$(0,117)*(0,88) + (0,216)*(0,68) + (0,167)*(1,74) + (0,184)*(1,48) + (0,102)*(1,21) + \\ (0,112)*(0,87) + (0,102)*(1,16)=1,15$$

Отже, політики визначені в оберненому процесі, покращують узагальнюючий результат в другому прямому процесі. Узагальнена оцінка на 15% краща при переході від першого прямого процесу до другого від 1,00 до 1,15, тобто $(1,15-1,00)/1,00=0,15$ [3].

Висновок. Як показує порівняння двох останніх стовпчиків табл.3, одержаних в результаті процедури системного планування, можна зробити висновок, що найкращим сценарієм розвитку туристичної галузі області є сценарій «синергетичний розвиток туризму у регіоні». Він забезпечує збільшення основних характеристик: потік туристів, прибуток, рівень розвитку туристичної інфраструктури, збереження і відтворення туристичних ресурсів, якісний туризм, взаємодія і врахування інтересів місцевого населення.

Даний підхід без істотних змін може бути використаний для прогнозування розвитку туристичної сфери будь-якого іншого регіону, а також туристичної галузі України.

1. Катренко А. В. Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації: навчальний посібник/ А. В. Катренко. – Львів: Новий світ, 2000. – 424с.
2. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий/ Т. Саати. – М.: Радио и связь, 1993. – 278с.
3. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем/ Т. Саати, К. Кернер; пер с англ. – М.: Радио и связь, 1991. – 223с.
4. Серіков А.В. Метод аналізу ієрархій у прийнятті рішень/ А. В. Серіков, О. В Білоцерківський. — Харків: БУРУН КНИГА, 2006. – 144с.
5. Чудновський А.Д. Управление индустрией туризма России в современных условиях: учебное пособие/ А. Д. Чудновський, М. А. Жукова. –М.: КНОРУС, 2007. – 416с.

Yaremchuk O.Y., Danylov V.Y.

SYSTEM PLANNING TOURIST SPHERE DEVELOPMENT IN TERNOPILSKYI REGION

In this work, using peculiarities of direct and reverse processes of system planning, the scenario of future development of tourist sphere is suggested, on the example of Ternopilskiy region. A combined process of planning is used to examine the interaction between different actors, which influence upon future of tourist sphere of the region. The objects of every actor, probable future scenarios, difficulties, which are connected with the achievement of eligible scenarios, are examined.